

SKRB ZA LJUDE U POSLJEDNJEM RAZDOBLJU ŽIVOTA

s. Ljiljana Todorić, Split

Polazeći od činjenice da je najveća briga, pomoć i zaštita ljudima potrebna na početku i na kraju života, razumljivo je da se u posljednjem razdoblju života prije smrti očekuje posebna skrb, osjećajna toplina i prijateljstvo. Iako većina starih ljudi želi umiranje u obitelji, ipak najveći dio starijih osoba danas umire sam u vlastitu domu, ili u nekoj od institucija zdravstvene ili socijalne skrbi.

Čini nam se normalnim da starost povežujemo s umiranjem i smrću. Zanimljivo je ono što se uočava u radu s ovom kategorijom ljudi jest činjenica da oni gotovo i ne pomišljaju na smrt. Svejedno je da li imaju sedamdeset, osamdeset ili devedeset godina (sjetimo se riječi iz psalma “zbroy naše dobi sedamdeset je godina, ako smo snažni, i osamdeset”); svejedno je, dakle, koliko imaju godina – oni i ne pomišljaju da će umrijeti. Ako i spominju velik broj godina pa čak verbalno i priželjkuju smrt, doista su uvjereni da se to njima neće tako brzo dogoditi. Ako su i praktični vjernici bili cijeli život, a i sada su, smrt je daleko od njihovih doživljavanja. Očekivanje pomoći njihova je glavna preokupacija. Zato je riječ o brizi za ljude u ovoj fazi života. Mogli bismo reći da je i način prijelaza u vječni život sastavni dio skrbi za treću životnu dob ljudi. Jer, kako reče Halil Džubran: “Život i smrt jedno, su kao što su jedno rijeka i ocean.”

Poznato nam je da je siguran porast broja starijih ljudi u pučanstvu novog tisućljeća. Porast starijih ljudi u ukupnom pučanstvu jedna je od najizraženijih demografskih pojava kraja drugog tisućljeća.

Naglo zanimanje za probleme starenja i starosti počinje nakon II. svjetskog rata, kao posljedica velikog porasta broja starijih ljudi gotovo u svim zemljama Europe i SAD-a. Danas je postotak starijih osoba (od 65 godina starosti naviše) u svim razvijenijim zemljama veći od 10 posto a u nekima, kao npr. u Švedskoj, iznosi čak 25 posto.

Prema kriterijima organizacije Ujedinjenih Naroda i Svjetske zdravstvene organizacije, narodi s udjelom osoba starijih od 65 godina

većim od 10 posto u ukupnom stanovništvu, smatraju se starim narodima.

Pučanstvo Hrvatske prema tom kriteriju spada u staro pučanstvo. Prema popisu stanovništva od 1991. godine u Hrvatskoj je bilo oko 12 posto ili oko 600.000 osoba starijih od 65 godina.

Starijoj je osobi prijeko potrebno osigurati jaku socijalnu podršku da bi održala pojedine sposobnosti i socijalnu uključenost.

Postojeće predrasude o starenju kao isključivo negativnom procesu uvjetuju društvenu marginalizaciju starih ljudi i određuju njihovu pasivnu ulogu u starijoj dobi.

U jednom novinskom članku pisalo je: "Starost je ... postala velikom smetnjom u prenapučenom svijetu. Mlad čovjek, a pogotovo dijete, više nimalo ne uvažava starost. Od svega... ostalo je poneko sažaljenje pomiješano s naivnom potrebom očuvanja vlastite savjesti. Većina se prema starcima odnosi s prikriivenom ili čak otvorenom porugom, s omalovažavanjem, često i s nesnosljivošću... Staracki domovi puni su besciljnih odlaznika koji su izgubili svrhu i koji su se zauvijek povukli da ne smetaju i da ne budu vrijeđani. Savjeti starih dočekuju se s rugalicama. Gotovo nitko više ne ustupa mjesto starijemu niti starijega propušta u prolaženju. Došlo je doba koje nema ni milosrđa ni uvidavnosti prema starcima." (*Slobodna Dalmacija*, 16. svibnja 1995. prof. A. K.)

Upravo na rušenju predrasuda o starosti i starenju kao nečem negativnom, a ne kao sastavnom dijelu života, koji kao i svaki drugi ima svojih pozitivnih i negativnih obilježja, treba pripremati podlogu za drukčiji, humaniji odnos prema starijim ljudima u 3. tisućljeću.

Sve to zahtijeva i nov odnos u skrbi za starije čija načela možemo naći u dokumentima socijalnog nauka Crkve koji je u mnogočemu gotovo identičan s načelima suvremene gerontološke znanosti.

Ljubav za bližnjeg kao jedno od najvažnijih načela katoličkog poimanja društvenih odnosa odavno u prvi plan ističe brigu za posebno ugrožene skupine pučanstva, u koje spadaju i stariji ljudi. U duhu tog načela organiziraju se i prve ubožnice za siromašne ljude. No u suvremenom poimanju skrbi za stare nekadašnji pristup pružanja institucionalne pomoći starijim ljudima ovisnima o tuđoj pomoći sve se više

usmjerava aktivnom pristupu, pružanjem podrške u što duljem očuvanju neovisnosti i samostalnosti kroz vlastitu brigu za vlastitu starost, uz stavljanje naglaska *na potrebu snažne obiteljske podrške starijem članu obitelji.*

U dokumentima socijalnog nauka Crkve nailazimo na osnovna načela koja nama katolicima trebaju služiti kao temelj za promišljanje i planiranje skrbi za starije ljude, kao što su poštivanje dostojanstva osobe, ljubav za bližnjega, solidarnost s bližnjim i posebna briga za siromašne starije ljude.

U Povelji o pravima obitelji predložene od Svete Stolica svim osobama, ustanovama i predstavnicima vlasti nadležnima za poslanje obitelji u suvremenom svijetu kaže se da “starije osobe imaju pravo da u krugu svoje obitelji ili, ako je to nemoguće, u prikladnim ustanovama nađu takvu sredinu u kojoj će svoju starost moći proživjeti u miru i vedrini...”

U istoj Povelji o pravima obitelji između ostalih se spominje i pravo starijih osoba *na dostojan život i doličnu smrt.*

Da je obiteljska potpora uvijek problematična, svjedoči nam i zgoda iz Evanđelja: “Isus pita svoje suvremenike: A zašto vi prestupate zapovijed Božju radi svoje predaje? Ta reče Bog: Poštuj oca i majku! I: Tko prokune oca ili majku, smrću neka se kazni!

A vi velite: Rekne li tko ocu ili majci: Pomoć koja ti od mene ide neka bude sveti dar, ne treba da poštuje oca svoga ni majku svoju.”

Ovaj Isusov prijekor vrlo je važan jer upozorava na neusporedivost Božjih i ljudskih uredaba te na Isusovu zauzetost za dobro starijih ljudi - *roditelja* - koji imaju djecu, koja su po Božjem zakonu dužna osigurati *im staračke dane.*

Kod spominjanja ove evanđeoske zgrade pmišljam *na molbe djece za smještaj roditelja u dom* pri tome obećavaju razne donacije ili - kako nekada znaju doslovno reći, valjda kad vide nas sestre - kojem svecu treba dati koliko novca - pomislim kako sve daju samo da netko drugi preuzme brigu za njihove stare i nemoćne roditelje. I u obiteljima i općenito u društvu zaboravlja se da su stari ljudi nekad obilato davali, da danas daju i da su kadri davati.

Danas je starost postala nesigurna i u gradu i na selu. Osobito život u gradu sve više izolira ljude u stanovima. Zbog raspada

primarnih obitelji i sve češće težnje mladih parova da žive odvojeno od svojih roditelja, koliko god je to dobro za njihov bračni život, njihovih roditelji u kasnijim godinama žive u osami, u svoja četiri zida.

Strahuju da ih nitko neće obići, da će jednoga dana biti u tako lošem stanju da sami neće moći dozvati pomoć. Ako i imaju koga od obitelji, današnji ritam života i brojne obveze mladih članova obitelji ne pružaju sigurnost za stariju i bolesnu osobu da će u stanovitom trenutku netko biti uz nju i pomoći joj, ako zatreba. To u starijih ljudi izaziva strah i paniku.

Često se može čuti da su stariji ljudi dosadni, da stalno nešto hoće ili trebaju, a oni zapravo provjeravaju svoju okolinu, upozoravajući da su prisutni i da im je potrebna nečija blizina.

Kad se starom čovjeku pristupi bez žurbe, rado iznosi sjećanja na događaje iz svoje osobne povijesti. Osnovna poruka koju prigodom ovih susreta daje jest: Ja sam nešto drugo, osim ove “starudije” koju vidite. Ja sam čovjek koji je učinio značajne stvari u životu.

Na taj način stvara se most između osobne prošlosti i sadašnjosti. Svatko od nas osjeća potrebu za životnim kontinuitetom i spoznavanjem samoga sebe. Ta je potreba osobito izražena u starijih osoba. Stoga im je važno omogućiti da iskažu svoju bogatu prošlost i potvrde svoj identitet, povezujući je sa sadašnjosti. Mnoge starije osobe žele spoznati svoj život, rasvijetliti svoja prošla iskustva očekujući svršetak života i smrt.

U starijoj dobi nije dostatno procjenjivati ljude prema tome kakve su njihove sadašnje mogućnosti. Njih se ne može razumjeti, a da se ne sazna kakvi su bili prije, što su radili, te što još možda mogu raditi. To starijoj osobi pomaže da ispuni praznine u osobnoj povijesti i bolje rasvijetli sadašnjost. Dobro je u pristupu ovim ljudima to imati na umu. Inače se događaju nesporazumi.

Evo primjera: Dođu svećenici ispovijedati u Dom prigodom prvog petka. Žuri im se, gledaju na sat, rezervirali su sat vremena za stotinjak ljudi u Domu. Nakon “obavljena posla” izjavljuju da njihov nema smisla ispovijedati, da oni ne znaju i ne razumiju ništa.

A oni i te kako znaju, razumiju, imaju svoje patnje, trpljenja, nerazumijevanja, traže pomoć. U susretu i radu s njima treba usporiti hod, znati ih čuti i vidjeti i obogatiti se onim što jesu.

U apostolskoj pobudnici o zadaćama kršćanske obitelji iz 1981. godine papa Ivan Pavao II. spominje da su u mnogim društvima, osobito industrijskima, stariji ljudi “dovedeni do neprihvatljivih oblika rubnosti što je ujedno izvor silnih patnji za njih”.

Jednom prigodom jedan je seoski župnik rekao da će te zime, koja je bila započela, u njegovoj župi nekoliko starih nemoćnih ljudi umrijeti od hladnoće. A u razgovoru za smještaj u Dom starice sa sela, gospođa koja je došla tražiti smještaj, priča kako je dotična osoba gladna jer je sama i nemoćna brinuti o sebi, a susjedi su odselili.

Svi znamo da sličnih primjera u našim selima, na žalost, ima dosta.

Ni u gradu nije ništa bolje. Pri Domu na Lovretu organizirali smo službu za pomoć i njegu starim i nemoćnim osobama u njihovim stanovima. Prigodom jednog takvog posjeta nemoćnom bračnom paru, susretremo gospođu, našu vjernicu, koja je svaki dan u crkvi. Priča nam kako je tu, stan ispod, umrla starica od gladi i kako je nađena mrtva danima nakon smrti. Primjer je to nemara nas kršćana.

Svi znamo da se takvi strašni događaji ponavljaju u gradovima. Toličke nemoćne osobe, ovisne o tuđoj pomoći čekaju...

Prisjetimo se da su ljudi treće životne dobi najprisutniji i u našim crkvama. Što činimo za njih kad postanu nemoćni? Nije dovoljno požuriti kad im treba podijeliti bolesničko pomazanje, a možda u vremenu duge bolesti zaboravljamo da postoje.

Čovjek ostaje čovjek do zadnjeg trenutka svojega života, sa svojim neotuđivim pravom da se s njim postupa onako kako dolikuje čovjeku. Zato trebamo zaštititi svakoga starog, bolesnog i nemoćnog čovjeka.

U ovom vremenu društvenih promjena teško se snalazimo i mi u Crkvi, tražeći nove puteve djelovanja.

U prijašnjem društvenopolitičkom sustavu organizirana briga za starije bila je gotovo isključivo u nadležnosti državnih institucija.

Današnja država, kada govorimo o brizi za potrebne predviđa u novom Zakonu o socijalnoj skrbi razvoj takvih modela u kojima država neće imati centraliziranu ulogu u određivanju načina i organizacije socijalne skrbi, već će ona biti usmjerena na lokalne zajednice, koje najbolje poznaju probleme i mogu brzo prilagođivati svoje lokalne programe izmijenjenim potrebama u zajednici. Razvoj

do sada nedovoljno iskorištenih mogućnosti obiteljske i lokalne društvene brige za starije ljude, bit će jedan od najizraženijih trendova u trećem tisućljeću na ovom području.

Pritisak na institucionalnu skrb bit će manji uz snaženje uloge obitelji putem edukacije, osiguravanja mogućnosti da izvaninstitucionalni servisi preuzmu dio brige za starije ljude u obitelji. Takva usmjerenost pruža i Crkvi veći angažman u skrbi za starije ljude.

A enciklika *Stota godina socijalnog nauka* potiče nas da je “u proučavanju, produbljivanju, širenju i primjeni kršćanskog socijalnog nauka nezaobilazna suradnja mjesnih crkava”.

Dobrotvorno djelovanje, tj. ljubav i pomoć nemoćnima obvezuje svakog čovjeka, pogotovo kršćanina.

Prema Evanđelju nećemo se moći pred Gospodinom opravdati ni ako budemo za opravdanje govorili: “U tvoje smo ime propovijedali.” Reći će nam: “Zaista, kažem vam, ne poznam vas, odlazite od mene – što niste učinili jednome od moje najmanje braće, ni meni niste učinili.”

Ovim - rekla bih - natuknicama htjela sam skrenuti pozornost na ovu problematiku.

Uz mnogo dobra u obitelji i u društvu što se čini za ovu kategoriju najugroženijih među nama, mi koji smo izravno angažirani u ovom radu svakodnevno nailazimo na mnoga zanemarivanja brige za starije ljude. A moglo bi biti drugačije, puno bolje, uz malo više razumijevanja, osjećaja i kreativnosti svih nas kao pojedinaca i naših zajednica crkvenih i društvenih. I završit ću stihovima Stjepana Lica:

Pođite vedri ulicama ovog grada,
Da ne utone u sjene, u hlad, u zaborav.
Kraj ... staraca prolazite sporije,
Da osjete kako ih primjećujete,
Da ih dotakne život koji se nije umorio u vama,
Da im vaša blizina priopći...
Kako je danas, kako je sada, kako je prisutnost
Jedino ime vječnosti.

Literatura:

Starost i starenje izazov današnjice. Zbornik radova, Savjetovanje, Makarska, 6. do 8. prosinca 1995., Ministarstvo rada i socijalne skrbi

Dr. Mladen Havelka, *Skrb za starije i nemoćne u duhu katoličke tradicije*, predavanje na simpoziju Franjevačkog instituta za kulturu mira

Socijalni dokumenti Crkve

Revija za socijalnu politiku